

Uloga Kulturno-umjetničkog društva u očuvanju kulturne materijalne i nematerijalne baštine: iskustva aktivnih članica KUD-a Čilipi

Šabadin, Mara

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:567248>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Sveučilišni prijediplomski studij
Sociologija

Mara Šabadin

**Uloga Kulturno-umjetničkog društva u očuvanju
kulture materijalne i nematerijalne baštine:
iskustva aktivnih članica KUD-a Čilipi**

Završni rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Sveučilišni prijediplomski studij
Sociologija

**Uloga Kulturno-umjetničkog društva u očuvanju kulturne materijalne i
nematerijalne baštine: iskustva aktivnih članica KUD-a Čilipi**

Završni rad

Student/ica:

Mara Šabadin

Mentor/ica:

doc. dr. sc. Željka Zdravković

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Mara Šabadin**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Uloga Kulturno-umjetničkog društva u očuvanju kulturne materijalne i nematerijalne baštine: iskustva aktivnih članica KUD-a Čilipi** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 19. rujan 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Ciljevi i svrha istraživanja	3
3. Teorijski dio rada	3
3.1. <i>Konavle</i>	3
3.2. <i>Počeci Kulturno-umjetničkog društva Čilipi</i>	4
3.3. <i>Uloga Kulturno-umjetničkog društva u očuvanju materijalne i nematerijalne kulturne baštine</i>	4
3.4. <i>Rituali manifestacija danas</i>	5
3.5. <i>KUD Čilipi u kontekstu razvoja turizma</i>	6
4. Prijašnja istraživanja	7
5. Istraživačka pitanja	10
6. Metodologija rada	10
7. Rezultati istraživanja i rasprava	12
7.1. <i>Uloga KUD-a u razvoju turizma</i>	12
7.2. <i>Posljedice turizma na KUD iz perspektive sugovornica</i>	13
7.3. <i>Uloga KUD-a u poticanju osjećaja zajedništva</i>	14
7.4. <i>Značenje rituala u svakodnevnom životu</i>	15
7.5. <i>Vrijednosti koje nosi tradicionalna nošnja</i>	16
8. Zaključak	17
9. Prilozi	19
9.1. <i>Protokol za intervju</i>	19
9.2. <i>Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju</i>	20
9.3. <i>Kodna lista</i>	21
10. Literatura	22

Uloga Kulturno-umjetničkog društva u očuvanju kulturne materijalne i nematerijalne baštine: iskustva aktivnih članica KUD-a Čilipi

Sažetak

Ovaj završni rad razmatra percepcije sugovornica o ulozi Kulturno-umjetničkog društva u Konavlima. Rad je uokviren povijesnim činjenicama koje se tiču nastanka KUD-a, rituala manifestacija i sl. te obrađuje prijašnja istraživanja i literaturu na sličnu tematiku radi postavljanja dobre teorijske podloge za istraživanje. Preko podataka dobivenih iz intervjua dobija se bolji uvid u značaj uloge KUD-a i svega što on obuhvaća, ali i u promjene koje su zadesile konavosko područje i zajednicu. Fokus je na promjenama u infrastrukturi, u sadržaju manifestacija te u značenjima koje članovi pripisuju Kulturno-umjetničkom društvu. S obzirom da se želi steći uvid u takve promjene kroz vrijeme (od samog početka KUD-a sve do danas) ovaj rad uzima u obzir iskaze sugovornica članica Kulturno-umjetničkog društva Čilipi triju generacija: „tihu“, „milenijsku“ i generaciju „z“.

Ključne riječi: *zajednica, utjecaji, turizam, Kulturno-umjetničko društvo, solidarnost, modernizacija, generacije*

The role of the Cultural and Artistic Society in the preservation of tangible and intangible cultural heritage: experiences of active members of Cultural and Artistic Society Čilipi

Summary

This final paper examines the interviewees' perceptions of the role of the Cultural and Artistic Society in Konavle. The work is framed by historical facts concerning the origin of the Cultural and Artistic Society, rituals of manifestations etc., and deals with previous research and literature on a similar topic in order to lay a good theoretical basis for research. Through the data obtained from the interview, one gets a better insight into the significance of the role of the Cultural and Artistic Society and everything it encompasses, but also into the changes that have befallen Konavle area and community. Given that we want to gain insight into such changes over time (from the very beginnings of the establishment of the Cultural and Artistic Society until today), this paper takes into account the statements of the interlocutors of the members of the Čilipi Cultural and Artistic Society of three generations: the „quiet“, „millennial“ and generation „z“.

Key words: *community, influences, tourism, Cultural and artistic society, solidarity, modernization, generation*

1. Uvod

Općinu Konavle čini skup naselja na samom jugu Hrvatske, a zahvaća područja od Cavtata do Vitaljine. Dobar geografski položaj i bogata povijest ovog mjesta utječe na lokalni identitet kojim se Konavljani nerijetko ponose. Smatra se da je lokalna kultura od izričite važnosti za lokalno stanovništvo jer ono upravo formira njihov identitet (Cole, 2005, prema Golub, 2021). Zanimljivost ovog rada leži u razmatranjima djelovanja Kulturno-umjetničkog društva *Čilipi* i djelovanju istog u svrhu očuvanja kulturne materijalne i nematerijalne baštine u Konavlima. Razvojem turizma u novije vrijeme nastali su novi sadržaji namijenjeni inozemnim gostima u Konavlima. Tada, Prosvjetno-kulturno društvo Vladimir Nazor (danas: Kulturno-umjetničko društvo *Čilipi*) zajedno s lokalnim stanovnicima Konavala osmišljava plesni i glazbeni repertoar u tradicionalnim konavoskim nošnjama, što privlači pozornost mnogih posjetitelja.

Kulturno-umjetničkom društvu *Čilipi* pripisuju se mnoge zasluge u oživljavanju tradicije i promicanju tradicionalnih vrijednosti, što je značajno za članove i njihov svakodnevni život. Ovim radom se želi utvrditi koji su elementi očuvanja kulturne materijalne i nematerijalne baštine prisutni, s posebnim naglaskom na ulogu folklorne priredbe nedjeljama ispred crkve sv. Nikole. Osim toga, pomoću opisa rituala manifestacija mogu se uvidjeti konkretni primjeri njegovanja kulturne baštine i konavoske tradicije. Širenjem i razvojem turizma, Konavle je sve više sklono prilagodbi turističkim ciljevima. Turizam u ovom slučaju služi kao ekonomsko *opravdanje* za očuvanje kulturne materijalne i nematerijalne baštine (Timothy, 1997, prema Golub, 2021). Njegovanje i održavanje kulturne baštine na takav način, dakle, znači i predstavlja izvor lokalnih prihoda što je važno i za uživanje u blagodatima kulturnog naslijeđa budućih generacija (Pacelli i Sica, 2021, prema Golub, 2021).

Treće poglavlje ovog rada potkrijepljeno je podacima o turističkom radu i prilagodbama Konavala kroz vrijeme, odnosno period od nastanka Kulturno-umjetničkog društva *Čilipi* sve do danas. Ovaj rad, također, nastoji problematizirati na koji način Kulturno-umjetničko društvo *Čilipi* uspijeva balansirati očuvanje tradicije i rastući turizam. Autor Dujmović (2019) osvrće se na komodifikaciju kulture te se dotiče autentičnosti turističkog iskustva. Raspravlja o gubitku izvorne autohtone kulture mjesta zbog predstavljanja komodificiranih aktivnosti koje su nekad bile dio svakodnevnog života. Navedeno može predstavljati velike izazove u zajednici u želji očuvanja i njegovanja izvorne tradicije Konavala. Autor spominje i Goffmanovu teoriju predstavljanja koja se može

kontekstualizirati u smislu nedjeljne folklorne priredbe u Čilipima. Prednji plan je onaj „na pozornici“, pred publikom, dok se stražnji odvija „iza pozornice“ u kojemu ljudi žive svoj svakodnevni život bez tereta o mišljenjima/dojmovima drugih. Intervjuima se dobija bolji uvid u svakodnevni život članica Kulturno-umjetničkog društva Čilipi, ali i u trenutke predstavljanja pred publikom (što uključuje i rituale koje prethodno prate manifestacije tog tipa).

Dobivenim podacima iz intervjuja sa sugovornicama uviđa se i u promjene unutar zajednice kroz vrijeme od nastanka KUD-a Čilipi sve do danas. Sugovornice su pripadnice različitih generacija: „tihe“, „milenijske“ te generacije „z“. Na taj način bi se mogla ostvariti višedimenzionalnost u generacijskom aspektu. Ovaj se rad tako dotiče modernizacije i modernizacijskih procesa u općini Konavle koje članice opisuju preko vlastitog iskustva. Modernizacija u manjoj sredini može pozitivno utjecati na lokalnu zajednicu, primjerice razvojem infrastrukture, povećanjem mobilnosti stanovništva i dr. što svakako može podići sveukupnu kvalitetu života (Grubišić, 2021). Međutim, posljedice mogu imati i druge aspekte kao što su slabljenje tradicijskih vrijednosti i baštine. U radu će se utvrditi kako članice KUD-a Čilipi, pripadnice različitih generacija, percipiraju ove procese u njihovoj zajednici.

2. Ciljevi i svrha istraživanja

Cilj ovog istraživanja je dobiti bolji uvid u ulogu Kulturno-umjetničkog društva u kulturnom životu Konavala i očuvanju baštine. Također, nastoje se opisati rituali manifestacija i, preko podataka dobivenih iz intervjua sa članicama Kulturno-umjetničkog društva, uvidjeti u značenja koja sugovornice tim ritualima pripisuju. Uz rituale, veliku važnost za Konavle i konavosku tradiciju zasigurno nose tradicionalne nošnje koje i danas članovi KUD-a nose za vrijeme manifestacija ili svečanosti/blagdana. Istraživanje je uokvireno povijesnim pregledom područja općine te razvoju istog iz kojeg se doznaje dosta o turističkom razvoju. Upravo zato što je konavosko područje razvojem turizma bilo izloženo velikim promjenama u raznim sferama, ovo istraživanje također nastoji uvidjeti koje su te promjene iz perspektive članica Kulturno-umjetničkog društva Čilipi i kako je ono utjecalo na zajednicu.

3. Teorijski dio rada

3.1. Konavle

Konavle čini 32 naselja na samom jugu Hrvatske. Dio je Dubrovačko-neretvanske županije i prostorno obuhvaća naselja od Cavtata do Vitaljine (najjužnijeg hrvatskog naseljenog mjesta). Općina Konavle broji oko 9.500 stanovnika na površini od 209,25 km². Obilježena je dugom poviješću koja se datira od 4./5. st. pr. Kr. kada život na ovom području započinje dolaskom ilirskih plemena Plerejaca i Ardijejaca. Vremenom se razvijalo, između ostalog, i trgovačko-pomorsko središte na sjecištu rimskih putova, o čemu nam najviše svjedoče pronađeni arheološki ostaci. Tek od 15. stoljeća Konavle počinju pripadati Dubrovačkoj Republici i sve do danas Konavle se razvijaju pod utjecajem Dubrovnika (Mijatović, 2019). Sve okolnosti i promjene znatno su utjecale i tako se odrazile na narodni život i običaje (Benc-Bošković, 1986, prema Vidak, 2022). Potonje je bilo pod mnogostrukim utjecajima; krenuvši od staroilirskih i slavenskih naslijeđa te neposrednoj blizini Turaka do interakcije s Mediteranom i Italijom preko pomorstva. O svemu tome također „svjedoče“ i narodne konavoske nošnje, odnosno načini njenog oblikovanja i ukrasi što idu uz nj.

Nakon Drugog svjetskog rata, 1962. godine otvara se zračna luka u Čilipima koja omogućuje razvoj turizma i samim time popularizaciju mjesta. Osim prirodne ljepote krajolika i dobro očuvane materijalne i nematerijalne kulturne baštine, treba spomenuti i sve sadržaje koje općina Konavle nudi, a vezano je s Kulturno-umjetničkim društvom Čilipi kojemu se pripisuju i brojne druge zasluge u promicanju i predstavljanju ovog područja.

3.2. Počeci Kulturno-umjetničkog društva Čilipi

Otvaranjem zračne luke u Čilipima, ali i unapređenjem Jadranske magistrale, dolaskom struje u ove krajeve te gradnjom nekoliko hotela na ovom području, naglo se mijenja dotadašnji način života Konavljana¹. Kulturno-umjetničko društvo Čilipi djeluje već preko 60 godina, a proizašlo je iz prvotnog Kulturno-prosvjetnog društva Vladimir Nazor. Povodom naglog razvoja turizma i prethodno navedenih obilježja perioda šezdesetih godina 20. stoljeća na dubrovačkom području, počele su se osnivati i mnoge turističke agencije. Agencija Atlas, u želji za proširenjem turističke ponude i sadržaja, predlaže (tada) Kulturno-prosvjetnom društvu Vladimir Nazor ideju o folklornim priredbama koje bi bile održavane svake nedjelje na trgu ispred crkve sv. Nikole. Nedugo nakon, društvo je prihvatilo prijedlog i zajedno su s mještanima Čilipa formirali plesni i glazbeni repertoar. Sastojao se od šest plesova praćenih tamburaškim orkestrom tradicijskih glazbala/instrumenata. Osim toga, ponuda je uključivala i etnosajam gdje su Konavoke i Konavljani mogli prodavati svoje rukotvorine i/ili prehrambene proizvode. Posebnu pažnju od strane turista, ali i lokalnog stanovništva, dobijaju narodne nošnje na svim sudionicima².

3.3. Uloga Kulturno-umjetničkog društva u očuvanju materijalne i nematerijalne kulturne baštine

“Kulturna baština, materijalna i nematerijalna, zajedničko je bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta.”²

Ministarstvo kulture i medija brine se o sigurnosti, zaštiti i promicanju pokretnih i nepokretnih kulturnih dobara. Osim toga, također nadzire ustanove dužne za obavljanje poslova što se tiče zaštite kulturne baštine³. Kulturno-umjetničko društvo smatra se udrugom koja se brine za kulturnu i umjetničku (najčešće folklornu) djelatnost. Iako takva organizacija djeluje na građanskoj/lokalnoj razini, ona svakako poštuje i uzima u obzir sva pravila vezana za kulturnu baštinu od strane Ministarstva.

Materijalna ili “opipljiva” baština podrazumijeva razne građevine, spomenike, povijesne lokalitete i artefakte smatrane vrijednim ili posebno značajnim za znanost, arhitekturu i sl. S druge strane, nematerijalna je kulturna baština ona koja uključuje razne

¹ Izvor: MIGK (2020., 14.srpnja). *66 godina kulturne aktivnosti u Čilipima* Pribavljeno 30.8.2024., sa <https://blog.migk.hr/2020/07/14/66-godina-kulturne-aktivnosti-u-cilipima/>

² Izvor: Ministarstvo kulture i medija, *Kulturna baština* Pribavljeno 30.8.2024., sa [Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske - KULTURNA BAŠTINA \(gov.hr\)](https://www.mimk.hr/kulturna-bastina)

prakse, predstave, izraze, dijalekt i još mnogo toga što se ne smatra nužno opipljivim. Ono mogu biti i oblici duhovnih stvaralaštva koje se prenose generacijama, sukladno *članku 9. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, NN 151/03; NN 157/03, Ispravak)*³. Stoga je nedvojbeno da KUD promiče materijalna i nematerijalna dobra. Što se tiče KUD-a Čilipi i njihove prakse, mogu se pronaći elementi iz oba aspekta. Materijalnu njeguju dobrim očuvanjem vrijednih artefakata, primjerice starih konavoskih oružja i oruđa, dok nematerijalnu promiču folklornom priredbom. U folklornoj se priredbi, specifično za vrijeme “zdravice” na prikazu konavoske svadbe, govori zavičajnim dijalektom, jer “(...) kroz Konavosku zdravicu na najbolji način odražava se stoljetna vjera i kultura naroda”⁴.

Bitno je naglasiti kako očuvanje materijalne i nematerijalne kulturne baštine uključuje i sve ostale sudionike lokalnog života. Ono potiče osjećaje povezanosti, suradnje i solidarnosti unutar zajednice. Ono također jača veze njihovih kulturnih identiteta pa se tako često može čuti kako se Konavljani ponose svojom kulturom i tradicijom.

3.4. Rituali manifestacija danas

Manifestacije u Čilipima nisu oduvijek organizirane i upravljane od strane KUD-a. Veliku ulogu ima dugogodišnja tradicija (i religija) čije su se vrijednosti i rituali prenosili s koljena na koljeno sve do danas. Dobar primjer takve manifestacije je za vrijeme „Korosante“, odnosno Tijelova u Čilipima. Taj poseban dan Čilipljani slave svetom misom u crkvi sv. Nikole nakon koje slijedi procesija mladih i djece u konavoskim nošnjama. Tako odjeveni, tradicionalno nose pletene košare sa cvijećem i laticama koje ostavljaju za sobom. U ovom posebnom događaju sudjeluju svi mještani, bez obzira na članstvo KUD-a, a nošnje se nose prvenstveno iz očuvanja i njegovanja tradicije umjesto za svrhe predavljenja pred stranom publikom.

S druge strane, folklorne priredbe koje se održavaju učestalo svake nedjelje tijekom sezone, drugačijeg su fokusa. Priredba je sastavljena od šest plesova popraćenih tamburaškim orkestrom (s tradicionalnim glazbalima). Svi sudionici su članovi KUD-a i, ovisno o tome koliko nedjelja sudjeluju u manifestaciji, uplati im se određeni iznos. Isto tako vrijedi i za članove koji prodavaju svoje rukotvorine na prigodnom etnosajmu. Cijeli proces pripreme i same izvedbe manifestacije traje obično od 7 do otprilike 13 sati finalno sa zatvaranjem Zavičajnog muzeja Konavala.

³ Izvor: Zakon.hr, *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*, Pribavljeno sa <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara>

⁴ Izvor: Kulturno umjetničko društvo Čilipi, Konavoska zdravica, Pribavljeno sa <https://www.cilipifolklor.hr/hr/aktivnosti/19-konavoska-zdravica>

Prema autoru Dujmoviću (2019), na to se može gledati iz Goffmanove perspektive i njegove teorije o predstavljanju sebe. Autor teoretizira Goffmanove pojmove kao što su „prednji“ i „stražnji“ plan pozornice, a mogu se interpretirati i na ovu situaciju u Konavlima za vrijeme predstavljanja tradicijskih plesova i običaja. Dujmović (2019) smatra kako konzumerist, tj. potrošač (u ovom slučaju, inozemni posjetitelj) posjećuje mjesto prvenstveno radi iskustva, a manje radi upoznavanja istinskog izvornog folkloru koji je nekad u prošlosti bio dio svakodnevnog života zajednice. S obzirom na te spoznaje, rituali manifestacija koje su nekada u prošlosti bili činjenično aktualni, danas su komodificirani za svrhe pružanja „zabavnog“ sadržaja turistima.

3.5. KUD Čilipi u kontekstu razvoja turizma

Nema puno informacija o počecima nastajanja Kulturno-umjetničkog društva Čilipi osim podatka da je proizašlo iz tadašnjeg Kulturno-prosvjetnog društva Vladimir Nazor. Na Blogu Muzeja i galerija Konavala mogu se pronaći podaci o razvitku ruralnog kraja Konavala koji se postepeno pretvarao u turističku destinaciju. Na to je utjecalo otvaranje zračne luke i Jadranske magistrale te samim time i gradnja hotela. Zbog povećanog broja turista uslijed takvih promjena, tadašnja agencija Atlas predložila je Kulturno-prosvjetnom društvu Vladimir Nazor (danas Kulturno umjetničko društvo Čilipi) ideju o folklornim priredbama nedjeljama - prvenstveno iz cilja proširenja ponude turistima⁵. Kulturno-prosvjetno društvo je prihvatilo taj prijedlog (otprilike) 1964. Godine i nedugo nakon su počeli s provedbom. Taj običaj traje sve do danas čak unatoč razaranjima i oštećenjima Konavoske baštine za vrijeme Domovinskog rata.

Često se govori da je djelovanje KUD-a u prvom planu vezano uz organizaciju sadržaja za turiste. Razne dokumentacije potvrđuju (i opravdavaju) takva razmišljanja kao npr. spis idejnog prijedloga etno-muzeja Konavle iz 1997. godine (Zgaga, 1997). Taj idejni plan preuređenja etno-muzeja Konavle jasno ukazuje na želju što bolje prezentacije tradicije i običaja inozemnim posjetiteljima; „*Usmjeren na turizam, kroz obaveznu destinaciju grupa koje su obilazile dubrovačko zaleđe, muzej je ispunjavao funkciju prikazivanja, čuvanja i održavanja baštine.*“ (Zgaga, 1997: 201).

Prema autoru Dujmović (2019), baština se može iskoristiti u turističke svrhe na razne načine. Spominje „živu baštinu“ koju definira kao interpretaciju i prezentaciju povijesnih događaja preko kostimiranih glumaca. Također, smatra kako turiste zapravo ne zanima toliko

⁵ Izvor: MIGK (2020., 14.srpnja). *66 godina kulturne aktivnosti u Čilipima* Pribavljeno 30.8.2024., sa <https://blog.migk.hr/2020/07/14/66-godina-kulturne-aktivnosti-u-cilipima/>

stvarna prošlost i činjenice koliko iskustvo, čega su turističke organizacije (kao što je Kulturno-umjetničko društvo Čilipi) svjesne i time nastoje zabaviti i animirati posjetitelje. Slično se tako može pročitati i na službenom Blogu Muzeja i galerija Konavle; „*Uz potkolo, poskočicu, čičak i seljančicu koji čine stariji sloj folklornog konavoskog plesanja, namiguša i valcer kao novije folklorne pojave imale su repertoarnu šarolikost i dinamizaciju potrebnu da bi se zadovoljila sama svrha priredbe: ponuditi zabavan i ugodan sadržaj posjetiteljima.*“⁶

Iako je neupitan razvoj KUD-a u smjeru turizma, svakako se ne smije izostaviti utjecaj na općenitu dobrobit zajednice/stanovnika. Organiziranjem raznih druženja, događanja, putovanja i sl., Kulturno-umjetničko društvo Čilipi jača osjećaje zajedništva i solidarnosti u zajednici.

4. Pregled istraživanja

Nažalost, ne postoji puno literature na temu vezanu uz Konavle, konavosku tradiciju i ulogu Kulturno-umjetničkog društva na zajednicu, ali ipak postoji dovoljno na sličnu tematiku što zasigurno poslužuje kao inspiracija za ovo istraživanje. Većinom su radovi etnološkog područja, ali se u njima svakako mogu primijetiti i sociološki elementi. Neki su radovi (pretežito pregledni) osvrnuti na povijest grada Dubrovnika i okolice što pridonosi ovom istraživanju u smislu postavljanja povijesne pozadine na kojoj se gradi dobar kontekst. Osim toga, bitno je i za proces organiziranja protokola kao i za samu provedbu intervjua.

S obzirom da se ovo istraživanje, između ostalog, dotiče kulturne baštine i turizma, autor Dallen J. Timothy (2011) u svojoj knjizi „Cultural heritage and tourism“ upravo povezuje ta dva pojma na zanimljiv način. U poglavljima kao što su „Consumption of Culture“ i „the Future of the Past“ jasno opisuje proces predstavljanja i komercijalizacije tradicije i kulturne baštine ruralnog mjesta. Ovom knjigom/priručnikom, autoru je cilj dati naputke čitateljima za djelovanje i razmišljanje. Prilikom čitanja svakog poglavlja, dobija se bolji uvid u značaj kulturne baštine u globalnom smislu, prepoznavanje i drugih konzumerista baštine (ne samo turista), razumijevanje konzumerističkih motiva itd. O sličnoj tematici komercijalizacije prošlosti piše i autor Dujmović (2019) te objašnjava taj pojam kao taktiku koja turistička industrija rabi kako bi učinila određenu destinaciju poželjnijom. To se odnosi na ponude slike onoga što gosti žele doživjeti, s obzirom da oni već imaju određene

⁶ Izvor: MIGK (2020., 14.srpnja). *66 godina kulturne aktivnosti u Čilipima* Pribavljeno 30.8.2024.,sa <https://blog.migk.hr/2020/07/14/66-godina-kulturne-aktivnosti-u-cilipima/>

predodžbe o mjestu kojeg posjećuju, što većinom nije realno stanje svakodnevnog života lokalnog stanovništva.

Za shvaćanje utjecaja turizma na ruralne zajednice pomaže zbornik radova „Obilježja turizma u ruralnom prostoru“ od autorica Smolčić Jurdana, Soldić Frleta i Đedović (2018) u kojemu upravo opisuju smjerove kretanja turizma u ruralnom prostoru u kojemu se ogledaju i razvojne potrebe lokalne zajednice:

„Učinci turizma na ruralne prostore i život u njima mogu biti brojni, pozitivni i negativni, a najčešće se dijele u tri osnovne skupine, utjecaji na okoliš, društveni i ekonomski utjecaji“ (Smolčić Jurdana, Soldić Frleta, Đedović, 2018:223).

Autorice navode pozitivne društvene utjecaje turizma koje uključuju: osjećaj ponosa lokalnog stanovništva, poticanje međusobnog razumijevanja, očuvanje kulturnog identiteta, poticanje participativnog pristupa i sl. te napominju kako, ukoliko se ne bude „upravljalo“ turizmom na korektan i održiv način, on može potaknuti i negativne društvene učinke kao što je gubitak lokalnog identiteta i vrijednosti. Sve se to tiče zajednice, što malo bolje razrađuje autor Milan Župančić u svom znanstvenom radu „Lokalna zajednica u sociološkoj perspektivi“ (1982). On pokušava pristupiti pojmu lokalne zajednice na različite načine određujući im pritom karakteristike. Navodi kvalitativni, ekološki, etnografski te sociološki pristup u promatranju zajednice (Sanders, 1966, prema Župančić, 1982) te se najviše posvećuje predočavanju sociološkog pristupa zajednici kao socijalnom sistemu. Pojašnjava problematiku sociološkog pristupa koji je prisutan i u samom ovom završnom radu. Stvar je u tome što takav pristup istovremeno zahvaća etnografsko-antropološke te ekološke pristupe, samo što su ti pristupi drukčije usmjereni (Župančić, 1982). Prema autoru, sociološki je pristup usmjeren na interakciju i međusobne odnose aktera te organizaciju na određenom području. Uistinu, u ovom se radu isprepliću elementi interakcije među pojedincima (članova Kulturno-umjetničkog društva) i to na ruralnom području Konavala, preciznije, mjesta Čilipi. Ovoj tematici je bitno pristupiti na takav način jer ono može najbolje pokazati načine na koje se zajednica prilagođava na unutarnje i vanjske podražaje koje time modificiraju dijelove društvenog sustava (Župančić, 1982). Postavlja se pitanje na koji način turizam kao vanjski podražaj može promijeniti društveni sustav neke zajednice, odnosno može li zapravo dovesti do gubitka lokalnog identiteta.

Stanovnici su oni koji tvore jednu širu zajednicu, unutar koje mogu funkcionirati razni podsustavi. Podsustavi podrazumijevaju mrežu socijalnih grupa i odnosa među njima. Primjerice, članovi Kulturno-umjetničkog društva djeluju kao podsustav u nekom širem društvenom sistemu s obzirom na zajedničke aktivnosti i njihove međudnose (Župančić, 1982). U Kulturno umjetničkom društvu Čilipi sudjeluju članovi svih uzrasta, s

prevladavajućim brojem članova mlađih generacija. Prema autorici Gordani Ljuboju (1988) to je rijetka pojava, štoviše, tvrdi kako mladi (u tekstu „omladina“) odlaze iz sela zbog pronalaska boljeg radnog mjesta ili obrazovanja. Međutim, spominje kako se nešto više „omladine“ ipak odlučuje ostati jedino u prigradskim selima, gdje imaju dovoljno dobar položaj za ostvarenje svog cilja, bez potrebe pomicanja (Ljuboja, 1988).

Čilipi je mjesto, ili pak naselje, u općini Konavle koje je geografski smješteno 22km južno od grada Dubrovnika što ga automatski čini prigradskim naseljem; „*Ovako povoljan smještaj u prostoru nema za posledicu samo neometan prodor uticaja iz grada (...) već deluje podsticajno na razvijanje novoga, samosvojnog i karakterističnog načina života u kojem se mešaju urbani i ruralni elementi*“ (Ljuboja, 1988: 238).

Također, prema autorici, zemlja novoj generaciji u naseljima ne predstavlja nikakvu značajnu ulogu u njihovim životima kao što predstavlja njihovim roditeljima ili bakama i djedovima te nalaže kako je „takav odnos prema zemlji napravio definitivni raskid s tradicijom i prošlošću“ (Ljuboja, 1988: 240). Ukratko, prema Ljuboju (1988): mlađe generacije na selu znatno su drugačijih stavova i vjerovanja u odnosu na njihove roditelje/starije. Za njih zemlja nije od velike važnosti niti koristi te teže višim ciljevima u smislu modernijeg načina (više gradskoga) života. U ovom završnom istraživačkom radu će se pokušati ispitati sudionike triju generacija upravo o životu u ruralnoj zajednici, tradiciji i kulturi mjesta te zaključiti koje su moguće razlike u mišljenjima i podudaraju li se, usput, s rezultatima ove rasprave. Kako nalaže Župančić, M. (2000) seoski turizam može podići kulturnu razinu seoske populacije, s obzirom da se tako već pokazalo u dobro razvijenim zemljama ta ako je potonje mladima cilj, zašto seliti se i ne nastaviti njegovanje seoske tradicije?

Što se Hrvatske tiče, u proteklih par desetljeća došlo je do velikih promjena uzrokovano procesima modernizacije. To podrazumijeva turistički razvoj koji se može pojmiti i kao „zalaganje za integralan razvitak ruralnih područja“ koji podrazumijeva „gospodarski socijalni i kulturni napredak jednog prostora i zajednice koja u tom prostoru živi, uključujući i o čuvanje i unapređenje prirodne okoline“ (Defilippis, 1993, prema Župančić, 2000: 64). Osim toga, modernizacija također znači i povećanje mobilnosti stanovništva, što može istovremeno utjecati pozitivno i negativno na ruralno područje. Pozitivno u smislu rasta kvalitete i standarda života, a negativno pak u smislu gubljenje veza u zajednici (Grubišić, 2021).

5. Istraživačka pitanja

S obzirom na navedenu tematiku i cilj istraživanja, odredila su se i polazna istraživačka pitanja kojima se nastoji:

- 1) Istražiti ulogu Kulturno-umjetničkog društva Čilipi u Konavlima
- 2) Opisati rituale i značenja istih vezanih uz KUD preko iskustva sugovornica triju generacija
- 3) Istražiti koje značenje sugovornice pripisuju tradicionalnim nošnjama
- 4) Opisati promjene uloge KUD-a iz perspektive sugovornica

6. Metodologija rada

Uzorak sudionika ovog istraživanja činilo je 6 žena (članica Kulturno-umjetničkog društva Čilipi) triju generacija. Radilo se o: dvije žene iz tzv. generacije „z“ (rođene nakon 1995. godine), dvije iz „*milenijske*“ generacije (rođene u periodu 1981.-1995.) te „*tihe*“ generacije, odnosno one koja obuhvaća period rođenja 1925.- 1945. Te tri generacije su se razvijale u različitim okolnostima i shodno tome one sa sobom nose određena različita obilježja. Smatralo se da će sugovornice iz više generacija doprinijeti ovom istraživačkom zadatku na način dobijanja boljeg uvida u promjene Kulturno-umjetničkog društva kroz vrijeme, što je ujedno i cilj ovog istraživanja.

Uzorak je namjerni, a razlog za odabir žena kao sugovornica ovog istraživanja je sljedeći; u Kulturno-umjetničkom društvu Čilipi sudjeluje otprilike podjednaki broj muških i ženskih članova. Poslovi za vrijeme manifestacija su isto tako ravnomjerno raspodijeljeni; i žene i muškarci plešu, sviraju, prodavaju rukotvorine i sl. Međutim, razlika je u nošnjama i značenjima istih. Ženska konavoska nošnja nosi posebnu simboliku cijele tradicije (i) zavičaja; određenim dijelovima može se iskazati osobni društveni, ekonomski ili bračni status. Priče o ženama konavokama i njihovom pažljivom odijevanju prenose se s koljena na koljeno što dodatno čini samu tradiciju posebnijom.

Metoda ovog kvalitativnog istraživačkog rada je polustrukturirani intervju. Takva vrsta intervjuja najpogodnija je metoda za ovakav rad upravo zato što podrazumijeva fiksni set pitanja, ali s mogućnosti odstupanja koja je regulirana od strane istraživača. To ujedno znači pružanje dovoljne slobode sugovorniku za izražavanje, posebice u iskazivanju vlastitih dojmova i mišljenja o raznim iskustvima.

Za što uspješnije provođenje istraživanja, bilo je poželjno da sve sugovornice ispunjavaju određene kriterije/uvjete. Bilo je potrebno pripadati jednoj od prethodno

navedenih generacija; generaciji „z“, „milenijskoj“ i „tihoj“ generaciji te biti članica Kulturno-umjetničkog društva Čilipi. Sve članice KUD-a, koje dodatno odgovaraju generacijskim kriterijima, su dobile upit za sudjelovanje preko društvene mreže *Facebook*, odnosno zajedničke grupe koja broji preko 10 tisuća članova naziva „Zavazda Konavle“. „Tihu“, odnosno najstariju generaciju ovog istraživanja, kontaktiralo se telefonskim pozivima. Svakoj sugovornici zagwarantirana je anonimnost te su pobliže objašnjena sva pravila koja vrijede za kvalitativno istraživanje ovog tipa. To uključuje i mogućnost odustajanja u bilo kojem trenutku provođenja istraživanja.

Sudjelovalo je sveukupno šest žena članica KUD-a; Mare (79), Kate (83), Lucija (41), Stela (43), Ana (19) i Paula (22). Mare i Kate pripadaju „tihoj“ generaciji, Lucija i Stela „milenijskoj“, dok Ana i Paula tzv. generaciji „z“. Navedena imena su pseudonimi radi poštivanja privatnosti sugovornica te potpisanog dogovora o anonimizaciji podataka.

Sugovornicama se objasnio redoslijed i smjer intervjuja, okvirno navodeći tematske cjeline koje protokol obuhvaća. Protokol se sastojao od svega četiri cjeline koje se tiču: Aktivnosti članova Kulturno-umjetničkog društva; Uloge Kulturno-umjetničkog društva u očuvanju materijalne i nematerijalne kulturne baštine; Vrijednosti koje „nosi“ tradicionalna nošnja te Posljedica turizma na Kulturno-umjetničko društvo iz perspektive sugovornica.

Nakon navedenih smjernica, uslijedio je intervju otvorenog tipa koji se sastojao od 15 pitanja i ponekih podpitanja. Svi intervjui trajali su u prosjeku 25 minuta, a bili su provedeni u Čilipima, u Domu kulture Čilipi ili (prema dogovoru sa sugovornicama) na nekoj drugoj lokaciji u Konavlima. Za početak, u skladu s prvom tematskom cjelinom protokola „Aktivnosti članova Kulturno-umjetničkog društva“, priupitalo ih se o osnovnim informacijama i specifičnim aktivnostima kojima se bave kao članice KUD-a.

Zatim, povodom druge cjeline koja problematizira očuvanje materijalne i nematerijalne kulturne baštine, sugovornice su pitane da opišu kako izgledaju manifestacije koje organizira KUD Čilipi. Uz to, pitanja su se odnosila posebno i na rituale pripremanja za navedene manifestacije i smotre. Dodatno je postavljeno i pitanje o zajedničkim okupljanjima članova i održavanju dobrih međusobnih odnosa.

U trećoj cjelini su se ispitivali rituali odijevanja tradicionalne konavoske nošnje i sami osjećaji koje sugovornice vežu uz to. U suštini, ovom se cjelinom nastojalo uvidjeti na koje načine žene različitih generacija percipiraju konavosku nošnju i njezino značenje.

Naposljetku, postavljana su pitanja nešto otvorenijeg tipa na temu turizma u Konavlima i općim stavovima o tome. Pitanje „*Da ponestane turizma od kojeg KUD profitira, smatrate li da bi KUD i dalje održavao sastanke i organizirao sadržaje (za mještane) kako bi se tradicija nastavila?*“ dobro dotiče srž cijelog istraživanja, pomoću kojeg

se mogu evidentirati moguće generalne pretpostavke o ciljevima KUD-a temeljenog iz vlastitog iskustva.

7. Rezultati istraživanja i rasprava

Preduvjet za uspješno materijalne i nematerijalne baštine je uključenost i aktivno sudjelovanje članova zajednice u društvenom životu mjesta. Stanovnici dijele mnogo zajedničkih afiniteta i karakteristika te tako grade svoje lokalne identitete na što utječe i sama kultura (Golub, 2021). Mjesto Konavle, geografski smješteno na jugu Hrvatske obale, stanovnicima nudi i više od same prirodne ljepote. Stanovnici Konavala nastoje njegovati konavosku tradiciju od davnih vremena sve do danas. Kulturno-umjetničko društvo, udruga je koja pripomaže u tom naumu. Ono je organizacija, odnosno „*kolektivno tijelo nastalo radi ostvarivanja određenih ciljeva*“⁷, a ti ciljevi, u ovom slučaju, su zasigurno brojni.

Svrha ovog istraživanja bilo je ispitati sugovornice o njihovim percepcijama uloge Kulturno-umjetničkog društva Čilipi u Konavlima kao i dobiti uvid u rituale povezanih s KUD-om i u značenja koja im sugovornice pridavaju u svojim svakodnevnim životima. To se tiče i značenja koja pripisuju tradicionalnim nošnjama preko njihovog iskustva odijevanja i pripremanja za manifestacije. Istraživanje se, prema zadnjem, ali ne manje važnom, istraživačkom pitanju uokviruje podacima dobivenim o njihovim percepcijama o promjenama u Kulturno-umjetničkom društvu Čilipi. Pretpostavljalo se i da će u komparaciji, podaci sugovornica donijeti odličan povijesni uvid i u stavove iz generacijskih perspektiva.

7.1. Uloga KUD-a u razvoju turizma

Prema dobivenim podacima, KUD Čilipi je jednim dijelom zaslužno za većinu manifestacija koje se održavaju u Konavlima. U ovom istraživačkom radu najveći je fokus bio na nedjeljnim folklornim priredbama koje su osmišljenje prvenstveno iz želje za promoviranjem kulturne tradicije inozemnim gostima. Tako stoji i na službenoj stranici Kulturno-umjetničkog društva, međutim iz razgovora sa sugovornicama „*tih*“ generacije, koje su doživjele osnivanje društva iz prve ruke, saznajemo kako je ono počelo spontano prvim dolascima turista. Podaci pokazuju da su se mještani Čilipa prvo međusobno dogovarali o folklornim priredbama i kako su se svojom voljom potrudili osmisliti repertoar koji se sastojao od šest plesova. To potvrđuje Kate (83) na samom početku intervjua, dok opisuje period populariziranja Konavala:

⁷ Izvor: Hrvatska enciklopedija *Organizacija* Pribavljeno 30.8.2024. sa <https://www.enciklopedija.hr/clanak/organizacija>

„(...) turisti bi dolazili, kako koji, kad i kad. Onda bi se ovi Nikica pokojni i Mare sjetili prostrijet neku plahtu i nešto malo po malo prodavat. Kako su vidili da to malo po malo i ide, ovi moj Šime i još mu nekoliko prijatelja su se sjetili da bi valjalo šta pokrenut. I bome da su pokrenuli. Sve oni sami. U početku su ti bile četiri cure i četiri momka za balat, a balat se učilo po kućama. A prvo što se počelo naplaćivat je parking i tako je sve krenulo.“ (Kate, 83)

Prvotni cilj za osmišljavanje folklornog repertoara u svrhu proširenja ponude turistima i dalje je činjenično točan podatak, bez obzira što su članovi spontano počeli s radom tek nakon dolaska inozemnih gostiju u konavoski kraj. Tako su i sugovornice svih generacija svjesne tog razloga. U intervjuiima se često mogu iščitati podaci vezani za turizam u Konavlima i tako se može pretpostaviti da Kulturno-umjetničko društvo Čilipi najviše i djeluje u takvom području.

7.2. Posljedice turizma na KUD iz perspektive sugovornica

Iz perspektive sugovornica, turizam podjednako donosi dobro i loše zajednici. Sugovornice „tihe“ i „milenijske“ generacije najviše su zborile o turizmu u smislu lošeg utjecaja na članove društva što se u konačnici odražava i na zajednicu u cijelosti. Primjerice, spominje se kako razvoj turizma potiče razmišljanja za vlastitu korist i dobit. To i jest, prema autorici Grubišić (2021), dio procesa modernizacije ovog područja iz negativnog aspekta. Time sugovornice starijih generacija primjećuju slabljenje veza u zajednici. Fokus im je, dakle, usmjeren više na zajednicu, dok mlađoj generaciji (generalno) ne smeta turizam u Konavlima s obzirom da sudjelovanjem usput i zarađuju.

„On (turizam) se ubrzano širi, a poprima razmjere masovnog turizma što utječe na samu okolinu i život nas ođe koji živimo. Isto mi je žao, u toj sam industriji pa znam kako to sve ide... svi su se počeli okrećat' i uzdat' turizmu, a sve manje imaju vremena okretat' se tradiciji.“ (Stela, 43)

„Neka ga. Meni ne smeta... Mislim, ipak od njega zarađujem.“ (Ana, 19)

Komercijalizacija mjesta i narodnih običaja mogu rezultirati postepenom izmicanju od izvornih folklornih vrednota što se već počelo događati. Autor Dujmović (2019) piše o tome kako je u turističkom smislu bitno predstaviti gostima ono što oni žele, jer većinom svi već imaju predodžbu o mjestu kojeg posjećuju. Tako, turistička industrija kreira više zabavne sadržaje, a manje one istinite/činjenične.

Bitno je svakako paziti na načine na koje se turizmom upravlja jer, u protivnom, može doći do gubljenja osjećaja lokalnog identiteta (Župančić, 1982). Stanovnike Konavala povezuju osjećaji pripadnosti, zajedničke kulture, međusobna suradnja i solidarnost, osjećaj ponosa i mnogo više. Na pitanje „*Da u potpunosti nestane turizma u Konavlima, mislite li da bi KUD svejedno nastavio s organiziranjem sadržaja za lokalno stanovništvo?*“ dani su različiti odgovori, no većinom prevladava vjerovanje u KUD i snažnu želju za nastavak tradicije.

„Mislim da ipak bi. U Konavlima se stvorila jedna prekrasna zajednica. Ali, opet mislim da su stariji ti koji žele to održavat' najviše. Kad njih ne bi bilo i kad bi sve bilo ostavljeno na mladima, onda je to druga priča. Ne znači nužno nešto negativno... Samo drugačije.“ (Lucija, 41)

„U svakom slučaju bi nastavili (...) Možda ne u ovakvom intenzitetu ni u velikim mogućnostima jer turizam donosi ogromnu financijsku potporu (...). Bez tih financija, sigurno ne bi bilo moguće kupnja novih, obnova starih nošnji, organiziranje putovanja, održavanje prostorija KUD-a i slično.“ (Paula, 22)

Međutim, razlikuju se manifestacije koje KUD organizira sa željom promoviranja turistima i onih manifestacija za vrijeme svečanosti i velikih blagdana u mjestu, što više pojašnjava sljedeća tematska cjelina.

7.3. Uloga KUD-a u poticanju osjećaja zajedništva

Ova tematska cjelina prodire u lokalni identitet Konavljana i ulogu Kulturno-umjetničkog društva u njegovanju istog. Prema iskazima sugovornica, KUD Čilipi je oduvijek njegovalo dobre međusobne odnose članova, poticalo druženja i sl. što je sve od velike važnosti za osjećaje pripadnosti u zajednici. Zajednicu, prema Župančiću M. (1982), tvore društveni odnosi, aktivnosti i strukture unutar nje koje se međusobno integriraju. Na to utječu razne komponente, od područja na kojemu žive i veličine populacije do kulturnih vrijednosti, koji su ujedno faktori za aktivnosti skupina, njihovu integraciju i sl.

Prema dobivenim podacima, KUD Čilipi uspješno održava društvene odnose pomoću organiziranja sadržaja za članove i lokalno stanovništvo u kojim se prilikama svi zajedno integriraju u čvršću skupinu.

„Zapravo, jedino za neke svečanosti ili baš velike datume ti se to održava i onda ti se ne naplaćuje ništa i usmjereno je većinom nama koji živimo ođe. Recimo, za

Korosante bude prekrasno (...) obuku se svi iz sela koji imaju nošnju i bude baš lijepo druženje. To mi je baš ono nešto što nas svih povezuje.“ (Ana, 19)

„(...) Skoro, eto, svaku večer ispred Katićana (današnji vrtić) bi bio k'o neki kafić i svaku bi večer bila ta druženja. Da se mogu igrat' nakarata, da bi se mladi mogli sastajat'...A da vidiš samo koliko smo putovali. Pa se zezali, zabavljali (...) Tamo će je sad onaj muzej, prije je bio dom za mlade, jedva sam čekala krenut' put tamo.“
(Kate, 83)

Međutim, iako KUD i dalje održava druženja i putovanja za članove, sugovornice ipak primjećuju postepeno opadanje interesa. To posebice ističu sugovornice starije generacije koje u Kulturno-umjetničkom društvu djeluju preko 50 godina i time su stvorile svoju posebnu percepciju o generacijskim promjenama.

„To je tako prije bilo. Čini mi se kao da smo mi prije bili opušteniji, i to dosta. Kažem ti, svaku noć nema čega nije bilo, morali smo kroz dan bit dobri i poslušni ćaći i materi da bi nas mogli pustit' na druženje gore precrkvom. Pa bi balali, svirali... Uživali. Danas, ne znam baš da je tako. Ne vidim čejadi niđe.“ (Mare, 79)

„Ma danas se to sve nekako smanjilo i otuđilo. Ali nije da nema druženja. Ima, ali samo u manjoj mjeri.“ (Kate, 83)

7.4.Značenje rituala u svakodnevnom životu

Iz dobivenih podataka mogla se primijetiti očita dualnost u percepciji tradicionalnih rituala u svakodnevnom životima sugovornica. U svim intervjuima prilikom pitanja za osnovne informacije bilo je i postavljeno pitanje o djelovanju u Kulturno-umjetničkom društvu radi obiteljske tradicije. One sugovornice kojima KUD nije dio obiteljske tradicije su imale drugačiju percepciju od onih ostalih. To se najviše moglo primijetiti u pitanjima o značaju KUD-a. U ovom slučaju, one sugovornice kojima djelovanje u Kulturno-umjetničkom društvu nije dio obiteljske tradicije većinom spominju ekonomske aspekte, a djelovanje u manifestacijama poistovjećuju s poslom:

„Nije mi nikakva obiteljska tradicija... Iskreno, uključila sam se jer sam vidjela prijateljicu kako ide na folklor iza škole. Pa sam onda skontala da se može i zaradit' od toga pa sam bila još sretnija.“ (Ana, 19)

„Nije obiteljska (tradicija), nažalost. A dok se oblačim za balat (...) Svi vazda gledaju da to stoji cakum-pakum. Od struka do kape. Ali meni nije to ni toliko bitno, iskreno, samo nek' stoji.“ (Lucija, 41)

Djelovanje u KUD-u kao dio obiteljske tradicije zasigurno drži određene vrijednosti, počevši od toga da se ono prenosi s koljena na koljeno. Većinom su takve sugovornice pokazale i veće razumijevanje okolnosti razvoja Konavala te je posebno bila istaknuta zahvalnost i osjećaj ponosa prilikom odgovaranja.

„(...) moj je pradjed jedan od osnivača KUD-a Čilipi... Nakon toga učitelj i voditelj tamburaške i plesačke sekcije (...) U sklopu toga moj pradundo osniva klapu Čilipi prije 40 godina, a u njoj pjevaju moj djed i otac. Tradicija se nastavila kroz sestru, brata i mene koji smo, uz moga oca još uvijek aktivni članovi KUD-a, dok je majka u mladosti plesala.“ (Paula, 22)

Sugovornica „tihe“ generacije, također opisuje procese života u takvoj obitelji u kojoj su svi članovi društva te vrlo opširno i detaljno opisuje značenja dijelova ruha konavoske tradicionalne nošnje:

„Prije nisi ti smio doć' bez pravih pletenica u kočeti, bez pravih čarapa, ne daj Bože da obučeš najlonke umjesto čarapa (...) ona prava djevojka koja se više nije mislila udavat, nosila je (kapu) zlataču. I pregaču. Onda, znalo se, kad se išlo plesat', kad se išlo u crkvu... svaka nošnja imala je svoje i točno se znalo koja se kad nosi.“ (Kate,83)

7.5. Vrijednosti koje nosi tradicionalna nošnja

Prema Ljuboja, G. (1988) mlade u selu ne zanima tradicionalni život i vrijednosti te smatra da tradicija pomalo odumire radi procesa modernizacije. Mladima zemlja nije bitna i oni često napuštaju svoj rodni kraj. Stoga bi se dalo pretpostaviti da bi tako moglo biti i u Čilipima s konavoskom tradicijom. Međutim, u ovom istraživanju su dobiveni podaci pokazali kako postoje podvojena mišljenja u vezi toga koja se u nekim momentima isprepliću. U sljedećem primjeru, sugovornica generacije „z“ pokazuje dobro znanje o nošnjama i simbolici istih. Isto tako ih poštuje i osjeća se „lijepo“ dok se oblači:

„(...) na detalje sam prije više pazila, sad ne toliko... Možda zato što sam se uštosila i znam đe što ide pa onda ne razmišljam da ću s ičijem falit'. Proces mi ne bude bajan, ali stvarno se jako lijepo osjećam kad ju nosim na kraju.“ (Paula, 22)

S druge strane, sugovornica Ana (19), unatoč razumijevanju simbolike nošnje kroz vrijeme preko priča starijih, ipak ne pokazuje usvojenost/življenje takvih vrijednosti. Iskazuje poštovanje prema tradiciji, međutim osjeća teškoću u razumijevanju stavova starije generacije.

„Znam da je konavoska nošnja nešto posebno značila prije. Ali to saznaš kad ti dođe starješina u nošnji i počne prigovarati šta nosiš zлатаču umjesto bijele kape, jer zлатаča navodno znači da se nećeš udavati' (smijeh). (...) ali, kako oni ne shvaćaju (...)stranci ne znaju koja je razlika. Ta cijela manifestacija je, na kraju krajeva, da se prikažu nošnje i tradicija, maska, a ne da prezentiram svoj život i status.“ (Ana, 19)

U suštini ove tematske cjeline protokola, tradicionalne su nošnje od velike važnosti za Konavle i zajednicu, što se posebno vidi u njegovanju i brizi stanovnika za kulturnu baštinu. Sve ispitane sudionice svjesne su značaja i činjenice da su nošnje neizostavan dio povijesti Konavala. Svi članovi i članice otprilike podjednako sudjeluju u zajedničkom životu, pa ih tako na neki način nošnje dodatno povezuju. Kao što se može primijetiti, Ana (19) na temelju interakcije s članovima, upoznala se s pravilima i simbolima koje idu uz određene dijelove ruha.

8. Zaključak

Kulturno-umjetničko društvo u zajednici pomaže u očuvanju kulturne materijalne i nematerijalne baštine, o njihovoj sigurnosti i njegovanju, ali i u lokalnoj zajednici za osjećaje pripadništva, zajedništva i solidarnosti između članova. Ovaj istraživački rad problematizirao je mnoge tematike što se tiče u konavoskog područja te na koji način KUD Čilipi uspijeva održavati ravnotežu modernizacijskih promjena i oživljavanja tradicije kroz lokalno stanovništvo. Navedene su razne manifestacije i rituali istih iz čega je lako primijetiti na koje načine KUD njeguje kulturnu materijalnu i nematerijalnu baštinu; dakle, kroz dobro organiziranje, vođenje i rukovođenje pokretnim i nepokretnim dobrima, folklornim manifestacijama, dobro održavanjem prostorija, muzeja itd. S druge strane, briga za članove KUD-a i zajednice ne može biti izostavljena. Organiziranjem druženja, putovanja, smotri i sl. KUD pomaže u stvaranju jače veze između članova i tako zajedničko njegovanje tradicije postaje lakše, čak unatoč modernizacijskim pritiscima.

Ovo istraživanje raspravlja o tome kako uistinu postoje promjene u Kulturno-umjetničkom društvu Čilipi te da su one prvenstveno povezane s rastom turizma i željom

povećanja sadržaja posjetiteljima. To se može smatrati i kao odmicanje od onog izvornog folklora i istinskih vrednota konavoske tradicije. Međutim, iako su sve sugovornice ovog istraživačkog rada svjesne tih promjena i utjecaja modernizacijskih procesa, i dalje se može osjetiti zajednička jačina istinske želje za nastavkom življenja konavoske tradicije. Samim time, sugovornice dokazuju kako poštuju svoj lokalni identitet i kako su voljne i dalje ga poticati i njegovati.

9. Prilozi

9.1. Protokol za intervju

PITANJA OPĆEG TIPA:

1. Osnovne informacije o sugovornici (dob, mjesto življenja, stečena razina obrazovanja...)
2. Specifična pitanja (jesu li članice Kulturno-umjetničkog društva, od kada djeluju u KUD-u, da li je djelovanje povezano s obiteljskom tradicijom...)

PITANJA O ULOZI KUD-A I OČUVANJU KULTURNE MATERIJALNE I NEMATERIJALNE BAŠTINE:

3. Navesti i opisati koje (i kako izgledaju) manifestacije organizirane od strane Kulturno-umjetničkog društva Čilipi
4. Opisati razlike između manifestacija ljeti i zimi
5. Opisati na koji se način pripremaju za manifestaciju (poseban fokus na ritual oblačenja nošnje)
6. Opisati kako izgleda druženje članova Kulturno-umjetničkog društva

PITANJA O SIMBOLICI TRADICIONALNE KONAVOSKE NOŠNJE:

7. Navesti ono što znaju o simbolici konavoske nošnje
8. Navesti osjećaje prilikom odijevanja
 - a. Dozvoljavaju li sebi pogriješiti prilikom uređivanja za manifestacije
9. Na koji način razmišljaju o percepcijama drugih generacija o tradiciji Konavala (tj. Smatraju li da starije/mlađe generacije drukčije shvaćaju konavosku tradiciju i samim time značaj nošnje)

PITANJA O PERCEPCIJI PROMJENA ULOGE KUD-A KROZ VRIJEME:

10. Navesti sjećaju li se da su manifestacije nekada izgledale drukčije nego danas
 - a. Ako da, na koji način?
11. Opisati kako se osjećaju u vezi turizma u Konavlima i smatraju li da ono doprinosi zajednici (na koji način da ili ne)
12. Opisati što za njih znači tradicija
13. Smatraju li da je tradiciju potrebno njegovati i održavati i zašto
14. Da nestane turizma, smatraju li da bi KUD i dalje održavao sastanke i organizirao sadržaje (za mještane) kako bi nastavio tradiciju?

15. Opisati što im KUD doprinosi u životu ili pak suprotno

9.2. Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju

SUGLASNOST ZA SUDJELOVANJE U ISTRAŽIVANJU

Istraživanje koje provodi Mara Šabadin u okviru završnog_rada bavi se temom *Uloge Kulturno-umjetničkog društva* i ima za cilj razumjeti percepciju aktivnih članica o ulozi Kulturno-umjetničkog društva u Konavlima u očuvanju kulturne baštine.

Temeljem mog pristanka, razumijem i suglasan/na sam sa sljedećim:

- moje sudjelovanje je dobrovoljno i mogu odustati u bilo kojem trenutku bez navođenja razloga, te mogu ne odgovoriti na pitanja na koja ne želim,
- ukoliko se predomislim, svoje sudjelovanje mogu povući i naknadno, tijekom obrade podataka i po kontaktu s istraživačem/icom,
- podatci iz intervjua će se koristiti u svrhu ovog istraživanja, a mogu biti korišteni u nastavne svrhe i/ili za daljnji znanstveni rad,
- moj identitet i povjerljivost mojih odgovora će biti zaštićeni prema svim zakonskim odredbama i etičkim pravilima znanstvenoga rada, a u završnom izvještaju, kao i usmenim izlaganjima i pisanim objavljenim materijalima moje izjave će biti predstavljene pod pseudonimom i povjerljivo na način da podaci neće moći upućivati na moj identitet,
- intervju će se snimati zvučno ili videom kako bi se mogao transkribirati s ciljem obrade podataka,
- zvučni zapisi i transkripti intervjua će se pohraniti na sigurnom mjestu i na primjeren način tako da neće biti dostupni nikome osim istraživačima/cama uključenima u istraživanje i znanstveni rad.

Potpisom dajem svoj pristanak za sudjelovanje u intervjuu koji se provodi u sklopu navedenog istraživanja.

9.3. Kodna lista

TEMATSKI KODOVI	DESKRIPTIVNI KODOVI
Uloga KUD-a u razvoju turizma	- Financijska dobit - Njegovanje kulturne materijalne i nematerijalne baštine - Proširenje ponude turistima kao cilj
Posljedice turizma na KUD iz perspektive sugovornica	- Promoviranje tradicije - Komercijalizacija sadržaja - Negativan utjecaj na zajednicu - Odmicanje od izvornog folklor - Procesi modernizacije
Uloga KUD-a u poticanju osjećaja zajedništva	- Manifestacije za vrijeme blagdana - Organiziranje sadržaja - Zajednička druženja - Održavanje zajedničkih prostora KUD-a - Poticanje dobrih međuljudskih odnosa
Značenje rituala u svakodnevnom životu	- Utjecaj obiteljske tradicije - Utjecaj okoline - Upoznatost sa poviješću konavoske tradicije
Vrijednosti koje nosi tradicionalna nošnja	- Upoznatost sa simbolikom nošnje - Osjećaji prilikom odijevanja - Osjećaji ponosa - Njegovanje materijalne baštine

10. Literatura

1. Benc – Bošković, K. (1986). Narodna nošnja Konavala „Čilipi“: Priručni za rekonstrukciju nošnje. Zagreb: Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske
2. Dujmović, M. (2019). Komercijalizacija kulturne baštine u turizmu. *Socijalna ekologija*, 28 (2), 145-161. <https://doi.org/10.17234/SocEkol.28.2.3>
3. Golub, B. (2021). *Očuvanje kulturne baštine kroz razvoj ruralnog turizma* (Diplomski rad). Koprivnica: Sveučilište Sjever. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:122:506641>
4. Grubišić, M. (2021). *Utjecaj modernizacijskih procesa na ruralni razvoj Općine Konavle* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:204:183499>
5. Kulturno umjetničko društvo, *Konavoska zdravica* Pribavljeno sa <https://www.cilipifolklor.hr/hr/aktivnosti/19-konavoska-zdravica>
6. Ljuboja, G. (1988). Seoska omladina i selo kao mala zajednica. *Sociologija i prostor*, (101-102), 237-246. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/121741>
7. MIGK (2020., 14.srpnja). *66 godina kulturne aktivnosti u Čilipima* Pribavljeno 30.8.2024., sa <https://blog.migk.hr/2020/07/14/66-godina-kulturne-aktivnosti-u-cilipima/>
8. Ministarstvo kulture i medija „Kulturna baština“, Pribavljeno sa [https://min-kulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%2023%202019%2017:02:19%20GMT+0100%20\(srednjoeuropsko%20standardno%20vrijeme\)](https://min-kulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%2023%202019%2017:02:19%20GMT+0100%20(srednjoeuropsko%20standardno%20vrijeme))
9. Mijatović, P. (2019). *Dubrovačka Republika u novom vijeku* (Diplomski rad). Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:454097>
10. Muraj, A. (1986). Katica Benc-Bošković, Konavle. Tekstilno rukotvorstvo i narodna nošnja [Etnološka istraživanja; 2], Etnografski muzej Zagreb, Zagreb 1983, 184 str.. *Narodna umjetnost*, 23 (1), 195-196. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/49935>
11. Sanders, I. T. (1958). *The Community: An Introduction to a Social System*. Ronald Press Company.
12. Smolčić Jurdana, D., Soldić Frleta, D., & Đedović, L. (2018). Obilježja turizma u ruralnom prostoru. Sveučilište u Rijeci. <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/prilog-skup/672064>
13. Timothy, D. J. (2011). *Cultural Heritage and Tourism: An Introduction*. Channel View Publications.
14. Vidak, L. (2022). *Folklor Konavala* (Diplomski rad). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:167702>
15. Zgaga, V. (1997). Idejni prijedlog etno-muzeja Konavle. *Muzeologija*, (34), 201-208. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/89147>

16. Župančić, M. (1982). Lokalna zajednica u sociološkoj perspektivi. *Sociologija i prostor*, (77-78), 117-126. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/119616>
17. Župančić, M. (2000). Tranzicija i modernizacijske perspektive hrvatskog sela. *Sociologija i prostor*, (147-148), 11-78. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/119980>